AVANTAJE ALE UTILIZĂRII CONCEPTULUI DE „URMĂ“ ÎN DESCRIEREA SINTACTICĂ

Mihaela GHEORGHE
Universitatea „Transilvania“ din Braşov, România

Abstract

The concept of "trace", used in generative literature to designate a syntactical position released by a constituent in movement, can also be used in less technical descriptions, unsubordinated to generative model. We resort to this concept to give a convenient description to syntactical phenomena: of syntactical amalgamation (syntactical synthesis), of ellipsis, but also to semantic-syntactical phenomena like anaphora.

1. Preliminarii. Tipologia categoriilor vide

Conceptul de *categorie vidă* se utilizează în literatura generativă cu referire la unităţi ale enunţului care nu au manifestare fonologică. În *Teoria legării,* elaborată în cadrul aceluiaşi model teoretic, se operează cu perechea de trăsături binare [+/- anaforic], [+/- pronominal], a căror combinare defineşte patru categorii de constituenţi[1]. Fiecare dintre aceste categorii poate să fie „vidă“. Ne vom referi aici numai la anafora vidă: *urma* unui *GN* deplasat şi *urma* elementului relativ.

1.1. Conceptul de *urmă*

În teoria generativă se postulează că orice constituent care se deplasează lasă o *urmă* în poziţia lui iniţială. De exemplu, poziţia iniţială sau originară (notată de regulă cu simbolul *t*) a unui constituent topicalizat[2], va fi „legată“ de elementul deplasat:

(1) *Trebuie [ca Ion să vină]*. → ***Ion$_i$*** *trebuie [să vină* ***t$_i$****]*.

Cele două elemente - nominalul[3] deplasat şi urma - sunt coindexate, semn al coreferenţialităţii lor. Din punct de vedere semantic, urma este o anaforă (vidă), care îşi procură referinţa de la antecedentul său – expresia referenţială deplasată. Sintactic, urma marchează poziţia ocupată de nominal în structura enunţului – în exemplul (1), o poziţie actanţială, subiect al subordonatei *să vină*.

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

1.2. Urma grupului nominal (GN)

Cele două situații prototipice în care se actualizează *urma GN* sunt (a) pasivizarea şi (b) topicalizarea (vezi *supra,* 1.1.).

În cadrul modelului generativ mai recent, pasivizarea este redusă la deplasarea GN obiect al verbului. Declanşatorul deplasării este constrângerea impusă de Filtrul de Caz: orice GN lexical (non-vid) trebuie să aibă caz. GN obiect al verbului pasiv nu mai poate primi acuzativ de la acesta (verbele pasive sunt intranzitive), aşadar finalitatea deplasării este găsirea unei poziții în care nominalul poate primi caz: poziția subiect este singura disponibilă.

(2) ***e*[4] *[$_{GV}$ sunt aşteptați $_{vb.\ pasiv}$] (**pe**) **oaspeți**$_{Acuzativ}$ [de către gazde] → **Oaspeții**$_{Nominativ}$ sunt aşteptați **t$_i$** [de către gazde]*.

Pentru că elementul deplasat rămâne în interiorul categoriei sale guvernante, adică nu depăşeşte limitele grupului sintagmatic originar, pasivizarea şi topicalizarea sunt deplasări *argumentale*, spre deosebire de construcțiile relative şi interogative (vezi *infra,* **1.3.**). Antecedentul urmei GN se află aşadar într-o poziție argumentală (poziție care poate primi rol tematic sau caz). Urma se găseşte într-o poziție tematică, deci tot într-o poziție argumentală. În exemplul (2), rolul tematic al nominalului *oaspeții* – rolul de Temă/Pacient – nu se pierde odată cu deplasarea GN: urma este cea care primeşte în continuare rolul tematic de la verb, în poziția inițială, nominalul primeşte caz în poziția de destinație, iar „lanțul“ coreferențial alcătuit din GN şi urmă beneficiază atât de rol tematic, cât şi de caz. În calitatea sa de component al acestui *lanț*, GN este legitimat în structura enunțului.

1.3. Urma elementului relativ

Uneori este numită „variabilă“ (deoarece este aproximativ echivalentă cu variabila unui predicat logic), alteori „urmă *wh*-“[5] (rom. *urma elementului relativ-interogativ*). Diferența dintre *variabilă* (sau „urmă *wh*-“) şi *urma GN* are legătură cu detaliile deplasării şi nu cu natura constituentului deplasat[6].

Cazul tipic de deplasare într-o poziție nonargumentală este deplasarea grupului relativ-interogativ, ca în exemplele de sub (3):

(3) a. ***Cine$_i$** crezi că va câştiga **t$_i$**?*

b. ***Cui$_i$** **i$_i$**-a dat Ion cartea **t$_i$**?*

c. ***Unde$_i$** a găsit Maria cheile **t$_i$**?*

d. *Ana îl cunoaşte pe cetățeanul **pe care$_i$** **l'$_i$**-ai văzut **t$_i$** ieri la gară.*

BDD-A23815 © 2005 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

Din punctul de vedere al *Teoriei legării*, cel mai important aspect legat de variabile este faptul că nefiind nici anafore nici pronume, ele cad sub incidența *Principiului C*, devenind astfel libere. Prin analogie, s-ar putea considera că variabilele, întocmai ca expresiile referențiale, pot exista fără antecedenți. Un postulat esențial al *Teoriei legării* spune însă că o categorie vidă cu trăsătura [- pronominal] nu poate apărea decât în urma unei deplasări. Aşadar, dacă într-o construcție sintactică există o variabilă, aceasta trebuie prin definiție să aibă un antecedent (în logică, variabilele sunt legate de un *operator*). De exemplu, dacă se elimină interogativul *cine* din enunțul (3a), categoria vidă nu va mai fi de tip „urmă", ci va avea statut de pronume vid (*pro* - subiect nelexicalizat în limbile de tip *pro-drop*), deci va avea trăsăturile [-anaforic, + pronominal]:

(3') *Crezi că va câştiga **pro**?*

2. Descrierea tradițională a fenomenelor sintactice discutate nu face apel la conceptul de deplasare, pentru că în tradiția gramaticală românească, structurile „derivate" se explică fără a se recurge la structura de bază. Altfel spus, deşi se recunoaşte existența unor construcții transformate (în sens netehnic), se ignoră relația structurii derivate cu structura originară. „Ridicările", de exemplu, sunt descrise în general ca fenomene de schimbare de topică, motivate stilistic, de nevoia de reliefare a unui constituent.

Utilizarea conceptului de *urmă*, de exemplu, ar permite monitorizarea relațiilor dintre constituentul deplasat şi structura de bază, putându-se delimita situațiile în care procesul este reversibil de cele în care structura suferă modificări ireversibile, de acomodare la noua configurație sintactică sau de gramaticalizare.

Ne propunem în continuare să ilustrăm prin câteva tipuri de construcții cele două tipuri de deplasări (*argumentală* şi *nonargumentală*).

Demersul nostru nu are drept scop descrierea exhaustivă a construcțiilor obținute prin deplasare în limba română, ci reprezintă o încercare de a demonstra că adoptarea conceptului de *urmă* permite rafinarea descrierii acestor structuri, chiar într-un cadru mai puțin tehnic decât modelul generativ.

2.1. Construcții care implică *ridicarea* unui constituent

Ridicarea este un mecanism sintactico-semantic prin care unul sau mai multe componente din propoziția subordonată se deplasează în regentă şi se repoziționează în ambele structuri propoziționale. Fenomenul are drept efect „împletirea" celor două propoziții, suprapunerea lor parțială, realizată în diferite grade. De obicei, ridicarea presupune „trecerea" peste unul sau mai multe noduri verbale sau adverbiale (adverbe predicative):

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

(4) a. ***Copilul*$_i$** *trebuie [să fie* t_i *respectuos]. /* ***Copilul*$_i$** *pesemne [că întârzie* t_i*].*

b. ***Copilul*$_i$** *se pare [că nu trebuie [să vină* t_i*]]. /* ***Dana*$_i$** *probabil [că trebuie [să vină* t_i*]] .*

Constituentul deplasat se implică în organizarea regentei doar la suprafață: poziția frontală pe care o ocupă în enunț este efectul unei topicalizări, a plasării lui în poziție de temă; din punct de vedere sintactic, el aparține în continuare subordonatei. *Urma* este cea care marchează poziția de origine şi permite „recuperarea" structurii inițiale. În exemplele de sub (4), nominalele evidențiate sunt în poziție de subiect în subordonată. Poziția subiect este poziția privilegiată din care se produc astfel de deplasări, însă ea nu este unica poziție de extracție. Constituentul ridicat poate fi şi obiect direct, obiect indirect, obiect prepozițional, nume predicativ, complement de agent:

(5) a. ***Lucrarea*$_i$** *e necesar s-***o$_i$** *terminăm* t_i *astăzi.* – obiect direct

b. ***Copiilor*$_i$** *trebuie să* **le**$_i$ *aminteşti* t_i *mereu de lecții.* – obiect indirect

c. ***Pe noi*$_i$** *probabil că nu e cazul să vă bazați* t_i *mâine.* – obiect prepozițional

d. ***Al meu*** *poate că era* t_i *telefonul.* – nume predicativ

e. ***De către judecător*** *trebuie să fie semnat* t_i *actul.* – complement de agent

Exemplele de mai sus privesc numai ridicarea dintr-o poziție argumentală (subiect, obiect etc.), pentru că avem în vedere aici evidențierea deplasării prin *urmă*. Sunt posibile însă şi ridicări din poziții nonargumentale, de exemplu: ***Din cauza voastră*** a fost necesar să ne întrerupem concediul (circumstanțial cauzal deplasat peste un nod verbal). În aceste situații, având de-a face cu constituenți facultativi ai enunțului, este mai dificil să se vorbească despre urma din structura originară, pe de o parte pentru că nu există suficiente dovezi în privința topicii circumstanțialelor şi pe de altă parte pentru că asocierea cu circumstanțialele este posibilă şi în cazul verbelor zerovalente, aşadar, prezența constituentului deplasat în vecinătatea unui verb impersonal sau a unui adverb predicativ nu pune probleme de interpretare insurmontabile.

În exemplele de sub (4 a) şi (4 b), în lanțul format de constituentul deplasat şi urmă intervine şi un clitic pronominal, coindexat cu cele două. Dublarea prin clitic a obiectului direct şi a celui indirect (obligatorie în anumite condiții semantico-sintactice) poate fi considerată un fenomen de lexicalizare a urmei. Amplificarea lanțului anaforic prin inserția cliticului permite (în cazul românei şi al limbilor care cunosc dublarea prin clitic) recuperarea semantică şi sintactică a poziției originare a constituentului deplasat şi face posibile imbricări mai complicate (vezi *infra,* **2.2.**):

(6) ***Acestora*$_i$** *poate că e bine să* **le**$_i$ *spui* t_i *de două ori ce au de făcut.*

În ceea ce priveşte plasarea constituentului deplasat în organizarea regentei, există două situații: *(i)* constituentul deplasat nu se implică în sintaxa regentei, el rămâne în poziția sintactică inițială, ca în exemplele de sub (4) şi (5) şi *(ii)* constituentul deplasat este încorporat în structura

BDD-A23815 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

regentei, care este supusă unui proces de reorganizare. În cazurile de tip *(i)*, interpretarea sintactică a construcțiilor rezultate din deplasare presupune o operație de „reconstituire" a structurii originare. În cazurile de tip *(b)*, modificările suferite de configurația sintactică sunt ireversibile, fie pentru că afectează statutul morfosintactic al verbului din structura „gazdă", ca în exemplele de sub (7), fie pentru că ridicarea se face într-o poziție diferită de poziția de origine, ca în cazul (8):

(7) a. ***Acuzațiile$_i$*** *se dovediseră a fi neîntemeiate* ***t$_i$****.*

b. ***Ei$_i$*** *trebuiau să fie ajutați* ***t$_i$*** *să rezolve problema.*

c. ***Ei$_i$*** *trebuiau ajutați* ***t$_i$*** *să rezolve problema.* (tipar nerecomandabil, dar frecvent în limba actuală)

(8) *Să-**l$_i$*** *vedem ce mai spune* ***t$_i$*** *acum.* – ridicarea subiectului în poziție de obiect

În exemplele de sub (7), deplasarea nominalelor în vecinătatea verbelor impersonale din regentă a condus la „acomodarea" celor din urmă la mărcile gramaticale ale nominalelor, adică la acord gramatical, ceea ce are drept consecință interpretarea nominalelor ca subiecte în regentă. Tiparul sintactic este destul de frecvent şi reprezintă un fapt de dinamică a limbii.

Un caz particular de ridicare îl reprezintă dislocarea la stânga, ca în exemple de tipul: ***Cât despre Ion$_i$****, să ştii că nu vreau să-**l$_i$** mai văd.,* unde constituentul nominal este izolat de restul enunțului, într-o poziție parantetică de circumstanțial de relație, singura legătură cu structura originară fiind cliticul coindexat. În aceste situații, când legătura cu poziția de extracție s-a rupt, refacerea structurii inițiale nu este posibilă şi nici nu este necesară pentru interpretarea construcției.

2.2. Construcții relative şi interogative

În descrierea tradițională, referirile la „înrudirea" celor două tipuri de construcții se limitează adesea la sistemul pronumelor / adverbelor *relative-interogative.* Omonimia sistemului de conectori este în fapt o consecință a tiparului sintactic comun al celor două tipuri de construcții[8].

Construcțiile relative şi interogative sunt structuri rezultate din deplasarea unui constituent (relativ sau interogativ) dintr-o poziție a structurii de bază, în poziție frontală. Deşi mecanismul deplasării este similar, dată fiind calitatea lor de subordonate, relativele (spre deosebire de interogative) presupun întotdeauna împletirea a două structuri propoziționale.

Pentru a ilustra avantajele pe care le prezintă utilizarea conceptului de urmă, ne vom referi la două categorii de propoziții relative – relative *semitransparente* şi relative *opace*[9].

În categoria construcțiilor cu joncțiune ***semitransparentă*** se includ relativele libere al căror antecedent nelexicalizat este dominat de un grup prepozițional cu prepoziție „vizibilă", adică menținută şi după „ştergerea" grupului nominal şi cele cu conector în alt caz decât cazul

BDD-A23815 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

corespunzător categoriei relativizate. Relativizatorul se supune simultan constrângerilor exercitate de un guvernor din regentă (recțiune cazuală, prepoziționalș) şi de un guvernor din subordonată. Cum condițiile impuse de cei doi sunt contradictorii, formal, relativizatorul este pus în situația de a „face o alegere“. Cazurile de ***opacitate*** sunt situații de coincidență, de „consens“ în privința constrângerilor exercitate de cele două domenii aflate în „joncțiune relativă“: grupul sintagmatic regent şi subordonata relativă.

2.2.1. Relative „semitransparente“. Constrângeri de regim prepozițional

„Încastrarea“ relativei integrate sintactic cunoaşte grade diferite de profunzime: antecedentul relativei poate fi dominat de un grup prepozițional aflat la rândul său sub dominația unui alt grup sintactic.

- **GPrep este dependent de un grup nominal**

(9) a. *Aş dori ca acum, în pragul unei triste aniversări, să-mi exprim [$_{GN}$* ***părerea de rău*** *[$_{GPrep}$* ***pentru*** *[$_{GN}$* pro$_i$ *[****ce****$_i$ s-a întâmplat* ***t$_i$*** *anul trecut în Statele Unite]]][...]* (Tv, 2002).,

b. *Bine, [$_{GN}$* ***spor*** *[$_{GPrep}$ la cumpărături] [$_{GPrep}$* ***la*** *[$_{GN}$* pro$_i$ *[* ***ce$_i$*** *faci* ***t$_i$*** *acolo]]] şi baftă mîine. Ne vedem la şcoală* (L. Ionescu Ruxăndoiu, *Interacțiunea*).

- **GPrep este dominat de un grup verbal (**prepoziția este impusă de un centru verbal din regentă)

(10) a. *Iar dumneata măsoară-ți cuvintele. Şi nu [$_{GV}$* ***te baza*** *[$_{GPrep}$* **pe** ***(e$_i$)*** *[***ce$_i$*** *scrie* ***t$_i$*** *ori nu scrie el în procesul verbal]]]*. (R. Petrescu, *Eclipsa*).

b. *Grig [$_{GV}$* ***rîde*** *[$_{GPrep}$* **la** ***(e$_i$)*** *[***ce$_i$*** *spun* ***t$_i$****,]]] aşa e*...(R. Popescu, *Purtătorul de cuvânt*).

- **GPrep depinde de un grup adjectival**

(11) *Urmăresc ştirile în fiecare seară şi sunt [****îngrozită*** *[***de*** ***(e$_i$)*** *[***câte accidente*** *se întâmplă* ***t$_i$****]]], o parte dintre ele din cauza oboselii la volan* (Tv, 2002).

În exemplele de sub (9-11), prepoziția „vizibilă“ aparține domeniului propoziției regente. Alternativa logică la acestea o reprezintă cazurile când prepoziția asociată relativizatorului este reflex al recțiunii exercitate asupra lui de un centru de grup din relativă:

- **GPrep aparține propoziției relative**

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

(12) *Ce v-a decontat? / – Transportu, trenu, avionu,* ***(e$_i$)*** **cu ce au venit** ***t$_i$.*** (L. Ionescu Ruxăndoiu, *Intreracțiunea*).

Prepoziția *cu* nu aparține regentei, ci este „deplasată“ împreună cu relativul din categoria relativizată (*au venit* ***cu*** ...). A doua posibilitate este cea în care relativizatorul este dominat de un GPrep, dar acelaşi GPrep îşi justifică existența şi în regentă, de exemplu: *Vorbesc* ***cu cine*** *vorbeşti şi tu.* Poziția antecedentului nelexicalizat față de prepoziție sugerează că oricare dintre cele două prepoziții ar rămâne „vizibilă“, se va găsi tot în vecinătatea relativului: *Vorbesc* ***cu (e$_i$) cine$_i$*** *vorbeşti şi tu.* (prepoziția aparține domeniului regentei) sau *Vorbesc* ***(e$_i$) cu cine$_i$*** *vorbeşti şi tu.* (prepoziția aparține categoriei relativizate şi s-a deplasat împreună cu relativul). Există însă şi a treia posibilitate: ambele domenii (regenta şi relativa) exercită constrângeri privind recțiunea prepozițională, producându-se interferențe de regim prepozițional similare cu ceea ce se întâmplă în amalgamările de mărci cazuale (v. *infra,* **2.2.2.**): *Depinde* ***pe ce*** *mizezi, îi spun.* Verbul regent al relativei impune prepoziția *de*, însă conectorul relativei s-a deplasat împreună cu prepoziția *pe,* impusă de verbul *a miza* din subordonată: Depinde *(**~~***de***~~ ***e$_i$) pe ce*** *mizezi, îi spun.* În limba română prepoziția impusă din relativă (cînd categoria relativizată este un grup prepozițional) se grupează obligatoriu cu relativul, de aceea enunțuri în care ar fi respectat regimul prepozițional al ambelor GPrep sunt agramaticale: **Depinde* ***de (e$_i$) ce*** *mizezi* ***pe****.*

2.2.2. Relative „semitransparente“. Constrângeri cazuale „divergente“

- **relativ supus constrângerilor cazuale din regentă**

În această categorie se încadrează construcții de tipul *Dau* ***cui*** *cere*, în care relativizatorul preia de la constituentul fără realizare fonetică toate trăsăturile abstracte relevante pentru interpretarea enunțului; aceste trăsături sunt însă în dezacord cu constrângerile impuse relativizatorului din interiorul subordonatei relative. Cazul poate fi impus de un centru adjectival: ***recunoscător cui m-a ajutat...*** sau adverbial*:* ***Cui$_i$ nu este obişnuit t$_i$ cu astfel de lucruri*** *îi$_i$ este* ***greu*** *să se descurce.* Formal, relativul preia trăsăturile numelui nelexicalizat şi este în cazul dativ, caz impus de adjectivul, respectiv de adverbul din regentă. În acelaşi timp, în subordonată, relativul ocupă poziția sintactică a categoriei relativizate, poziția *urmei*: subiect în ambele exemple.

- **relativ supus constrângerilor cazuale din relativă**

În alte situații, tensiunea dintre cei doi guvernori se rezolvă în favoarea relativei, impunându-se mărcile reclamate de categoria relativizată. Cînd numele nelexicalizat de care depinde subordonata este în poziție de subiect, propoziția relativă este topicalizată, pentru o marcare mai clară a acestei poziții: ***Cui$_i$ îi trebuie t$_i$ tablouri*** *să vină acasă.* (V. Cristea, *Jurnal*), *Ar trebui*

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

să-l lăsați să spună ce are de spus şi ***cui$_i$ nu-i convine t_i*** *să mute pe alt program, că de-aia s-a inventat telecomanda.* (Pro Tv, 2002). Relativul este în cazul dativ, (complement indirect în subordonată), iar propoziția relativă este în ambele exemple subiectivă[10].

2.2.3. Relative „opace“

Opacitatea poate fi rezultatul unor constrângeri cazuale „consensuale“. Mărcile cazuale impuse din regentă nominalului antecedent sunt în acord cu mărcile cazuale impuse din subordonată relativului. Nominalul antecedent fiind nelexicalizat, conectorul relativ se supune constrângerilor din regentă[11].

Şi aici există două situații: omonimie sau identitate cazuală.

- **omonimie cazuală**

GN antecedent este marcat pentru acuzativ, iar relativului i se impune cazul nominativ:

(13) *Îi promit o listă din care* ***să aleagă*** *(**e**$_{acuzativ}$)* **ce$_{nominativ}$ îi place t_i.**

GN e marcat pentru nominativ, relativului i se impune cazul acuzativ:

(14) ***Îi ajunge*** *(**e**$_{nominativ}$)* **ce$_{acuzativ}$ i-am adus t_i.**

Se pot include în această categorie şi construcții de tipul celor discutate *supra*, **2.2.1**., dacă GPrep care domină relativa nu este lexicalizat: *Le explic că Proiectul nu e un plan: pur şi simplu* ***îmi dau seama*** *(~~**de**~~ **e**$_i$)* **ce$_i$ voi face** (R. .Popescu, *Purtătorul de cuvânt*)., *Mă gândesc (~~**la**~~ **e**$_i$)* **ce$_i$ a fost aici**. Deşi absentă fonetic, prepoziția rămâne prezentă din punct de vedere sintactic, ea fiind impusă de regimul verbului din regentă, care determină interpretarea sintactică a propoziției: completivă prepozițională.

- **coincidență de caz şi de poziție sintactică**

Nominalul nelexicalizat şi relativul sunt în aceeaşi poziție sintactică, de exemplu, nume predicativ:

(15) *M-am trezit după ce el nu mai* ***era*** *(**e**$_{nominativ}$)* **ce$_{nominativ}$ a fost** t_i **pentru mine**.

sau subiect:

(16) ***Nu mai conta*** *(**e**$_{nominativ}$)* **ce$_{nominativ}$ se întîmplă** t_i **aici sau acolo** (P. Cimpoieşu, *Simion*).

sau obiect direct:

(17) ***Mi-a adus*** *(**e**$_{acuzativ}$)* **ce$_{acuzativ}$ am cerut.**

- **coincidență de caz, poziții sintactice diferite**

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

Nominalul nelexicalizat şi relativul sunt în poziții sintactice diferite, dar cazul impus din regentă şi cazul impus din subordonată coincid: *Îmi place* ***(e****nominativ, Sb****)*** **ce**$_{\text{nominativ, Np}}$ **a devenit Maria**.

Situația este frecvent întâlnită în relativele scindate, unde relativizatorul este în poziție de subiect, iar antecedentul nelexicalizat al relativei este cel de-al doilea actant al verbului, în poziție de nume predicativ: ***(e****nominativ****)*** **Ce mă surprinde** *este că aici, dar şi după-amiază, [...] discuția se poartă în limitele comparației Rusia – Europa* (A. Bodiu, *Jurnalexpress*).

2.2.4. Deplasarea relativului peste mai multe borne

Opacizarea construcției poate fi efectul deplasării relativului peste mai multe borne, caz în care, prin îndepărtarea de structura originară, interpretarea sintactică a relativei este dificilă. Şi aici este util să se recurgă la conceptul de urmă:

(18) a. *Ion nu va putea deveni [**ce**$_i$ ştie toată lumea [că îşi doreşte [să devină* ***t***$_i$ *]]].*

b. *Caietul [**pe care**$_i$ credeam [că* ***l***$_i$*-am pierdut* ***t***$_i$ *]] a fost tot timpul la mine.*

În exemplul (18a), reconstituirea „traiectoriei“ parcurse de relativ permite identificarea elementelor care alcătuiesc „lanțul“ coreferențial: pronumele relativ *ce* şi urma lui din poziția de extracție (categoria relativizată). Relativul este nume predicativ în subordonata *să devină.*

În exemplul (18b), cliticul facilitează procesul de identificare a lanțului şi deci a poziției relativului: relativul este obiect direct în subordonata conjuncțională.

3. Concluzii

Conceptul de *urmă* a unui constituent deplasat (GN sau element relativ-interogativ) îşi poate găsi utilitatea şi în cadrul unor descrieri mai puțin tehnice, în afara modelului care a consacrat acest concept. Mecanismele sintactice de deplasare şi de reorganizare a unei structuri, conjugate cu cele semantico-pragmatice de topicalizare şi rematizare sunt fenomene la care se face adesea referire şi în descrierile tradiționale. În consecință, conceptul abstract de *urmă* (copie a poziției eliberate de un element deplasat, mutat, disclocat) poate fi un artificiu util în clarificarea multor fapte de limbă pentru care se propun soluții divergente.

Bibliografie selectivă

CHOMSKY, Noam, 1984: *Lectures on Government and Binding. The Pisa Lectures*, Foris Publications, Dordrecht – Holland/Cinnaminson – USA

CHOMSKY, Noam, 1980: „On Binding“, în *Linguistic Inquiry*, vol.11, nr.1, p. 1-46

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

CILIANU-LASCU, Corina, 1989: „Tematizare şi dislocare stîngă în română şi franceză“, *SCL,* anul XL, nr.3, p.213-218, Bucureşti

CORNILESCU, Alexandra, 1995: *Concept of Modern Grammar*, Editura Universităţii Bucureşti

CORNILESCU, Alexandra, 1980/1996: *Montague Grammar and the Analysis of Relative Clauses*, Editura Universităţii Bucureşti

GHEORGHE, Mihaela, 2003: „Un caz particular de opacizare a joncţiunii relative“, în *Studii şi cercetări lingvistice*, Bucureşti, nr. 1-2

GHEORGHE, Mihaela, 2004: *Propoziţiile relative,* Editura Paralela 45, Piteşti.

GROSU, Alexander, 1995: „Free Relatives with «Missing Prepositions» in Rumanian and Universal Grammar“, în *Advances in Roumanian Linguistics,* Guglielmo Cinque & Giuliana Giusti (editori), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, p.127-160

NEAMŢU, G.G., 1999: *Teoria şi practica analizei gramaticale*, Excelsior, Cluj-Napoca

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 1993: *Teorie şi analiză gramaticală*, Ed. Coresi, Bucureşti

Izvoare

Răsvan Popescu, *Purtătorul de cuvânt. Jurnal,* Ed. Universalia, Bucureşti, 2002.

Dusan Baiski, *Luna şi tramvaiul 5,* Editura Marineasa, Timişoara, 1999.

Andrei Bodiu, *Jurnalexpress Europa*, Editura Paralela 45, 2000.

Răzvan Petrescu, *Eclipsa*, Ed. Cartea Românească, 1993.

Petre Cimpoieşu, *Simion Liftnicul - roman cu îngeri şi moldoveni*, Editura Compania, 2000.

Petre Cimpoieşu, *Povestea Marelui Brigand,* Editura Dacia, 2000.

Ion Iovan, *Comisia specială,* Ed. Cartea Românească, 1981.

Viorel Cristea, *Totu-i în floare, şi el a fost la fel. Din jurnalul unui pictor naiv,* postfaţă de Radu Ionescu*,* Ed. Marineasa, Timişoara, 1999.

Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), Interacţiunea verbală în limba română actuală. Corpus selectiv. Schiţă de tipologie, Editura Universităţii Bucureşti, 2002

Note

[1] *Anaforicele* au trăsătura [+anaforic, -pronominal], *pronumele* au trăsătura [-anaforic, +pronominal], *expresiile referenţiale* sunt [-anaforice, -pronominale]. Cea de-a patra categorie are numai realizare vidă: [+anaforic, +pronominal], este vorba despre *PRO* – subiectul nelexicalizat al verbului la conjunctiv sau al formelor verbale nepersonale.

[2] Tehnic, mecanismul de deplasare ilustrat aici poartă numele de *ridicare* (cf. engl. *raising*) – deplasare spre stânga a unui constituent dintr-o structură bipropoziţională (sau multipropoziţională) din subordonată în regentă, trecând peste unul sau două noduri verbale. Pentru descrierea acestor construcţii în limba română, vezi Dindelegan, 1993.

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)

[3] Constituenții deplasați nu sunt întotdeauna GN. Există şi situații de deplasare a GV, dar acestea nu vor fi avute în vedere aici.
[4] Simbolul desemnează un alt tip de categorie vidă, nerezultată din deplasare. Simbolul *e* marchează o poziție disponibilă pentru deplasarea GN.
[5] *Wh-* (engl.) = termen generic pentru desemnarea elementelor relativ-interogative din limba engleză.
[6] Urma GN este un element anaforic care implică o *deplasare de tip A* (*argumentală*). Antecedentul unei urme *wh-* se află într-o poziție nonargumentală (specificatorul unui centru lipsit de capacitatea de a atribui rol tematic sau poate fi o poziție adjoncționată).
[7] Cliticul nu este lexicalizarea urmei, pentru că el există şi în varianta fără deplasare a enunțului, fiind impus de regulile de organizare a GV în română (nominalul obiect direct cu anumite trăsături semantice se dublează obligatoriu). Cliticul este coindexat cu relativul deplasat şi cu urma, făcând parte din lanțul coreferențial.
[8] Singurul conector care nu se utilizează ca interogativ este *ceea ce*, însă acesta are o situație specială: ca relativ compus este specializat pentru raportul apozitiv, având statut de *relator*, ca *relativizator* ceea ce este analizabil: pronumele semiindependent *ceea* şi relativul *ce* (pentru analiza detaliată a celor două ipostaze, cf. Gheorghe, 2004).
[9] Cf. Gheorghe, 2003, 2004.
[10] În sintaxa populară se întîlnesc destul de frecvent construcții topicalizate de tipul: ***Cine*** *se amestecă în tărâțe îl mănâncă porcii.* (Proverb). Formal, aici relativul este în cazul nominativ, dar poziția sintactică a numelui nelexicalizat este de complement direct (a se vedea dublarea prin clitic). Şi aici, relativul s-a acomodat în privința mărcii cazuale la constrângerea din subordonată, legătura cu regenta fiind reconstituită cu ajutorul cliticului.
[11] Explicația poate fi (şi) de natură pragmatică. Este mult mai uşor de interpretat (şi de planificat) un enunț în care pozițiile sintactice sau cel puțin mărcile cazuale ale antecedentului şi ale relativizatorului coincid, decât enunțurile cu mărci divergente. Respectarea acestui principiu se impune mai cu seamă în cazul relativelor fără antecedent, care nu conțin în regentă o expresie referențială „gazdă".

BDD-A23815 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:25 UTC)